

Jan G. Mossige

Leder

Respekt for bruker

Nordlandsforskning reiste i høst spørsmålet om i hvor stor grad PP-tjenesten respekterte foreldres og elevers rett til brukermedvirkning, jfr. sluttrapporten til prosjektet «Kartlegging av kompetansen i PP-tjenesten». Denne problemstillingen har deretter blitt kommentert flittig her i tidsskriftet – både på lederplass og ellers.

I spalten «Forum for Psykologer i Kommunen» understreker Elisabeth Pettersen at brukermedvirkning ikke bare er hensiktsmessig for å oppnå bedre effekt av de tiltakene som PPT anbefaler ovenfor sine brukere, men at brukermedvirkning faktisk er nedfelt i lovverket som en rettighet. Pettersen minner oss særlig om at brukeren har en individuell rett til medvirkning når det gjelder utforming av tilbud om spesialundervisning, slik det fremgår klart og tydelig av opplæringslovens § 5-4.

Nordlandsforskning understreker at den faglige kompetansen i PPT er høy, men understreker at mye kan gjøres for å forbedre den juridiske kompetansen. Men hvis det er slik at manglende juridisk kompetanse innebærer at blant annet brukermedvirkning ikke respekteres av PPT, må dette absolutt ha negative konsekvenser også for faglig kompetanse. Dermed kan man spørre om det er slik at PPTs utmerkede kompetanse til å gjennomføre sinnrike og kompliserte tester fører til at selve mennesket som blir utredet blir oversett? Er det slik at brukerens vansker kommer i sentrum, mens brukerens menneskelige utfordringer og mulighet blir perifer? Står tester og utredninger mellom fagperson og bruker slik at fagpersonen ikke kan forholde seg til brukeren som et menneske? Hvis det svares «ja» på disse spørsmålene, har vi ikke bare et juridisk problem, men i høyeste grad en gedigen faglig utfordring. Og kanskje mest av alt et moralsk problem: Hvis brukeren ikke blir sett som et menneske, vitner dette om at vi fagfolk opptrer respektløst og uten empati. Empati og respekt er ikke bare vakre ord som egner seg for festtaler og i fagartikler; empati og respekt er en forutsetning for at vi fagfolk kan tilrettelegge forholdene slik at de som ber oss om hjelp faktisk får hjelp!

Empati dreier seg om en ide om at de egenskapene vi tillegger andre personer eller objekter, skriver seg fra våre egne tanker og følelser. Ideen om en slik type attribuering skriver seg fra kunstteori. Den bruken av begrepet empati som har

vært mest fremtredende i generell psykologi i nesten 100 år, skriver seg imidlertid ganske enkelt fra en oversettelse av det tyske substantivet *Einfühlung*: En student av den tyske psykologen Wilhelm Wundt, oversatte *Einfühlung* fra tysk til engelsk med empati i 1910.

Einfühlung dreier seg om at et subjekt/individ er oppmerksom på et annet subjekt/individ kan ha følelser og tanker som er analoge med dem det første individet har. Dette innebærer selvfølgelig ikke at det første individet kan ha de samme tanker og følelser som det andre individet, men at det reagerer på den andres fremtreden i en situasjon med mer eller mindre velbegrunnede hypoteser om hvilke følelser/tanker den andre har.

Den eneste måten å sjekke om hypotesene er riktig, er gjennom å spørre det andre individet: "Det virker som om du er lei deg – stemmer det?" Dermed møter man den andre med respekt og dette møtet er med på konstituere begge parter som subjekter/individer. Svaret den andre gir på spørsmålet, ("Huff, ja, jeg har vært lei meg lenge" eller "Nei da, jeg er bare så veldig søvnnig"), kan selvsagt ikke overprøves av den som spurte. Det ville vært både respektløst og direkte invaderende å protestere på svaret: Utsagn om egne følelser og tanker kan verken verifiseres eller falsifiseres, de må bare godtas!

Ordet respekt er viktig i denne forbindelse. Ordet stammer fra det latinske *respectus* som betyr noe slikt som "å se tilbake" eller "se seg tilbake". En litt friere fortolkning av det latinske opphavet til ordet respekt, er "å se seg omkring". Uansett så har ordet respekt noe å gjøre med at man tar et skritt tilbake og skaffer seg et overblikk over en situasjon. Et slikt overblikk forutsetter at man inkluderer seg selv. Ved å se seg selv og sin egen rolle i forhold til det som foregår rundt seg, fyller man betingelsene for det som i dag er den vanligste bruksmåten av ordet respekt, nemlig at man kan tillegge andre mennesker og objekter anseelse og betydning. Empati, i betydningen innlevelse, forutsetter at man er i stand til "å se seg omkring": Først når man er bevisst at man er et menneske som står ovenfor et annet menneske, er empati mulig. Og dermed vil brukermedvirkning være en selvfølge!

Jan G. Mossige